

Herkooli on harvinainen pohjalainen

ANNE SAVELA, teksti JARMO VAINIONPÄÄ, kuvat

Etelä-Pohjanmaa ei tunnetusti ole kartanoseutua. Alkuperäisen herraskartanon tyyliin entisöity Herkooli Ilmajoella onkin tutustumisen arvoinen.

Sanna-Liisi Latva-Kivistö, nuori kartanon emäntä.

Kartanoiden kukoistusaikaa elettiin Suomessa 1800-luvulla, mutta Pohjanmaalla herraselämä oli harvinaista. Kun maisteri **Karl Johan Herrgård** perheineen muutti vuonna 1874 Vaasan Koivulahdelta Ilmajoelle kartanoa asumaan, Peltoniemen kylän historia mullistui.

Kartanon aarteistoon kuuluva kirja, *Handbook; Svenska jordbruket* eli ruotsalaisen maanviljelyn käsikirja, on alle viivauksia täynnä. Uusi isäntä perehtyi maataloutteen alan oppikirjan avulla.

”Yhteen aikaan kaikki Nivalan maatalouskoulusta valmistuneet otettiin kullekkin tänne töihin”, kertoo **Susanna Kairivaara-Mäkelä**, Herkoolin kartanon ”vanhaemäntä”.

Yli tuhannen hehtaarin tilalla käyskenteli parhaimmillaan 60 lehmää ja 22 hevosta. Palvelusväkeä oli jopa 40 henkeä. ”Torpista johti pari kolme tietä kartanoon. Matkan varrella liiverin katolla kilkatti vellikello, kun työväen oli aika tulla syömään”, Kairivaara-Mäkelän tytär **Sanna-Liisi Latva-Kivistö** esittelee.

Kartanon avaimet ovat nykyään Sanna-Liisin hallussa.

Alkuperäiset maalaukset

Kartanon sisustus jäljittelee mahdollisimman tarkoin Herrgårdin suvun loiston aikoja. Ilmajoen Käsi- ja Taideteollisuusoppilaitos entisti talon alkuperäiseen asuunsa vuosina 1988–1992. Omistaja oli silloin Etelä-Pohjanmaan Säästöpankki.

Taideteollisuusoppilaitoksen oppilaat raaputtivat varovasti esiin vanhat tapetit kerros kerrokselta. Jokaisesta huoneesta valittiin yksi, joka piirrettiin ja painettiin käsityönä.

”Tapetteja oli löytynyt jopa seitsemän kerrosta. Siitä päätellen keskimäärin nel-

Vanhalla emännällä, Susanna Kairivaara-Mäkelällä, on pitkä kokemus ravintola-alalta.

Herkoolin kartanon päärakennus ehti konkurssinsa jälkeen toimia kuutisenkymmentä vuotta kyläkouluna. Nyt se on kartanohistoriaa vaaliva pitotalo.

Jokilaivalla järjestetään kesäisin pienten ryhmien tilaisuuksia.

jän ja puolen vuoden välein tapiseerattiin uudestaan”, Sanna-Liisi laskee. Isännän kamarissa on talon ensimmäisen isännän aikainen sininen tapetti, emännän kamarissa viininpunaista. Vihreä sali on ollut kartanon vierashuoneena.

Rakennusvuodelta 1893 peräisin olevat kattomaalaukset tarvitsivat vain puhdistamisen. ”Kattomaalaukset on kiillotettu ranskanleivällä. Tuore leipä imee pölyn ja maali tulee paremmin esille”, Susanna kertoo. Kuvioiden säilymisen

yli sata vuotta selittää osin maalausten ja kattolaudoituksen väliin rakentamisen yhteydessä levitetty *jokapojan lakana*, paksu ja valkaisuaton puuvillakangas.

Kummallista kummittelua

Pääsalin alkuperäisessä kaakeliuunissa huomiota kiinnittää kaksi kasvokuvaa.

”Kerrotaan, että uunissa asuu kartanon piru tai kartanon kummitus, joka tarkkailee ihmisten ruokailutapoja ja muita teke-

misii”, Sanna-Liisi sanoo.

Jos yli satavuotias kummitus voisi puhua, tarinoita riittäisi. Kun talo kartanajan jälkeen toimi Peltoniemen kouluna, uunin kummitus oli kuulopuheiden mukaan tehokas auktoriteetti kurinpidossa.

Paikka ehti olla ilman jatkuvaa toimintaa vuosien ajan ennen ja jälkeen restauroinnin. Pimeä talo sai ohikulkijat tuntemaan väristyksiä. ”Monet kyläläiset ovat kommentoineet, että hyvä, kun tänne tuli elämää. Talvella, varsinkin kun on täällä yksin, kuuluu kaikenlaisia ääniä. Vanha talo elää.”

K.J. Herrgårdin muotokuva on pudonnut seinältä mystisesti muutaman kerran. ”Yrityksen alkuaikoina taulu putosi seinältä kolmena yönä. Tämä tapahtui aina juuri sinä yönä, kun kellot siirrettiin kesä- tai talviaikaan.”

Kartanon mööpelit

Kartanon irtaimisto katosi konkurssi-huutokaupassa 1920-luvulla. Herrgårdin väen esineistä ovat jäljellä vain pieni seinäkaappi, käsikirja maanviljelystä ja pit-sikahvikuppi.

Runsaan valokuva-aineiston perusteella on teetetty ja ostettu alkuperäisiä

Kartanotyylin sopivia huonekaluja on keräilty ja teetetty

Huonekalut jäljittelevät mahdollisimman tarkoin kartanoaika, joka alkoi 1870-luvulla ja päättyi 1920-luvun alussa.

Näkymä pääsalista.

muistuttavia huonekaluja. Osan hankki jo Säästöpankki isännysvuosinaan, osan nykyinen yrittäjäperhe. ”Monet kalusteet olivat peräisin Saksasta ja tyylliltään kartanoromantiikkaa”, Sanna-Liisi näyttää salin jyrkää kaappia, joka on ostettu isojokelaiselta maanviljelijältä.

Isännän huoneessa on alkuperäisen tyylinen pietarilainen sohvakalusto. Pääsalin kaappikellon yrittäjät teettivät nurmolaisella puusepällä valokuvien perusteella. ”Emme halunneet könninkelloa, koska sehän kuului talonpoikauskulttuuriin, ei kartanokulttuuriin.”

Kartanosta on löytynyt paikka myös monelle yrittäjäperheen omalle muistoesineelle. Amerikkalaiset vauvanvaunut ovat varsinainen helmi, niissä on tuutunut

neljä sukupolvea: Susannan äiti, Susanna, Sanna-Liisi ja viimeksi Sanna-Liisin poika. ”Vaunut olivat ainoa esine, mitä 1920-luvulla mummolassa sattuneesta tulipalosta saatiin pelastettua”, Sanna-Liisi kertoo.

Hautajaisia ja hyppöitä

Sanna-Liisi urakoi kartanoon juhlia, iloisia ja surullisia. Keikka-apulaisiakin tarvitaan, sillä esimerkiksi häitä kartanossa vietetään muutamat kymmenet vuosittain. Ristiäiset, syntymäpäivät, hautajaiset ja muistotilaisuudet sekä muutamat vuosittaiset sunnuntaikattaukset kuuluvat vakio-ohjelmaan.

Asiakaspakkoja on 220, mukaan lu-

kien yläkerta, jossa kartanoaikana olivat vierashuoneet ja sisäkön kamari. Nyt siellä on avara kokoustila, josta tuolit ja pöydät pois raivaamalla sukeutuu tanssiparketti. ”Pääsalin kristallikruunu alakerrassa heiluu, kun täällä tanssitaan ja hypitään”, Sanna-Liisi nauraa.

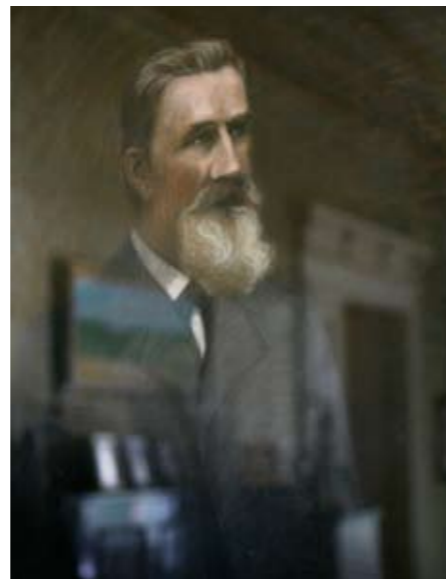
Kyrönjoessa lipuvalla *Jokilaivalla* järjestetään polttareita ja muita pienemmän porukan tilaisuuksia.

Sanna-Liisi sanoo imeneensä vaikutteita ravintolamaailmasta jo pikkutyttönä, äitinsä työpaikoilla. ”Äiti oli huolissaan, kun tulin aina suoraan koulusta hotelliin. Yritin olla apuna ravintolassa: taattelin servietit ja vein astioita tiskarille – siihen aikaan ravintoloissa oli vielä tiskari. Oli hienoa, kun sain ylleni esiliinan ja korkkarit jalkaan.”

Sanna-Liisillä on liiketalouden tradenomin tutkinto ja matkailualan yrittäjä-

Emännän huone.

Vaasan liepeiltä kotoisin ollut Masteri K. J. Herrgård toi Ilmajolle palan kartanoelämää.

Kattomaalaukset ovat alkuperäisessä asussaan päärakennuksen valmistusvuodelta 1893.

Kartanonisännän huone. Yrittäjien henkilökohtaista esineistöä Herkoolissa on muun muassa mummolan tulipalosta 1920-luvulla pelastetut vauvanvaunut.

tutkinto. Parhailaan hän jatkaa opintoja yrittäjyyden ja liiketalouden ylemmän AMK-tutkinnon parissa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa.

”Keittiöalan koulutusta hänellä ei ole, mutta hän on käynyt kovan korkeakoulun minun ohjauksessani”, Susanna-äiti vakuuttaa.

Susannalla on takana 20 vuotta yrittäjänä. Pohjakokemuksen hän on hankkinut ravintoloissa, muun muassa Sokos-hotellin ravintolanhoitajana.

Susannan johtama perheyhtiö piti aiemmin lounasravintolaa Ilmajoella. Vuonna 1997 yhtiö vuokrasi Herkoolin Säästöpankilta ja parin vuoden kuluttua se ostettiin omaksi. Sanna-Liisi otti ohjat käsiinsä sukupolvenvaihdoksessa vuonna 1999.

Tuttu talo monelle

Moni haluaa pitää juhlaansa Herkoolissa, koska monilla on jotain yhteyttä talon menneisyyteen. Esimerkiksi niin, että

Kevyt korikalusteet sopivat kartanon kuistiin.

isoisä on ostanut kartanolle kuuluneita Alajoen peltoja. Ja koska talo on toiminut yli 60 vuotta kouluna, siihen liittyy muistoja lukuisalla joukolla.

Myös yrittäjillä itsellään on kytkös kartanon menneisyyteen. Laihialla syntynyt Susanna muistaa isoäidin äidin puhuneen usein, että he ovat tilan alkuperäisen omistajasuvun, **Talvitien** sukua.

Kartanonherrojen suvusta Herkoolissa on vierailut usein juttuja menneisyydestä kertoilemassa **Gunnel Herrgård**, jolle kartanon ensimmäinen isäntä K. J. oli isoisän isä.

”Suvun jälkeläisille merkitsee paljon, että pidämme huolta kartanosta. Sehän voisi hyvin olla toisenlaisessakin käytössä”, Susanna toteaa. □

Natalien hopearahat

Herkoolin nykyinen päärakennus valmistui vuonna 1893. Ensimmäinen isäntä, **Karl Johan Herrgård**, oli naimisissa **Wolffin** laivanvarustajan tyttären kanssa. ”Kartanon rikkaudet tulivat sieltä”, **Susanna Kairivaara-Mäkelä** ja **Sanna-Liisi Latva-Kivistö** selvittävät.

K. J. Herrgårdin **Aline**-vaimon isä, **Carl Gustav Wolff**, perusti vuonna 1834 Vaasaan varustamon, josta kasvoi Pohjoismaiden suurin. Sen omistuksessa oli enimmillään 45 alusta. Ne kuljettivat Välimeren ja Mustanmeren maihin sekä Englantiin ja Intiaan lankkuja, tervaa, viljaa, pellavansiemeniä ja talia. Paluulastina oli suola ja hiiliä.

Kauppaneuvos Wolff oli paitsi Aline Herrgårdin isä, myös K. J. Herrgårdin eno. Rikkaissa suvuissa oli tavallista, että serkukset menivät naimisiin.

”**Natalie**-täti, joka oli kauppaneuvos Wolffin leski, tuli Herrgårdiin ja antoi 5 000 hopearahaa, jotta päärakennus purettaisiin ja tehtäisiin uudestaan. Hänen mielestään kartanon piti olla suvulle näyttävämpi.”

Ensimmäinen isäntä K. J. Herrgård oli innokas *fennomaani*, suomenmielinen, mikä todennäköisesti vaikutti muuttoon Vaasasta Ilmajolle.

Kartanoaika kesti noin 50 vuotta. Toinen isäntä, **John Herrgård**, oli eri maata kuin isänsä: hän eli yllättäen elämää ja päätyi perikatoon. Asiaan vaikutti osaltaan myös maailmantalouden tila.

”John sijoitti Saksan pörssiin rahaa. Kun pörssit romahtivat, isäntä ampui itsensä. Tila haettiin konkurssiin, mutta loppujen lopuksi varat olivat suuremmat kuin velat”, Herkoolin emännät kertovat. Tilan konkurssissa vuonna 1922 rakennukset, karja ja pelot huutokaupattiin.

Ennen Herrgårdien isännysaikaan tila kuului vuosisatojen ajan **Talvitien** suvulle. Talvitien tilasta on tietoja jo 1400-luvulta lähtien, tiettävästi se on Ilajoen vanhin tila. Asiakirjamerkintöjen mukaan Talvitien tila sai vuonna 1644 kievarioikeudet. – AS